

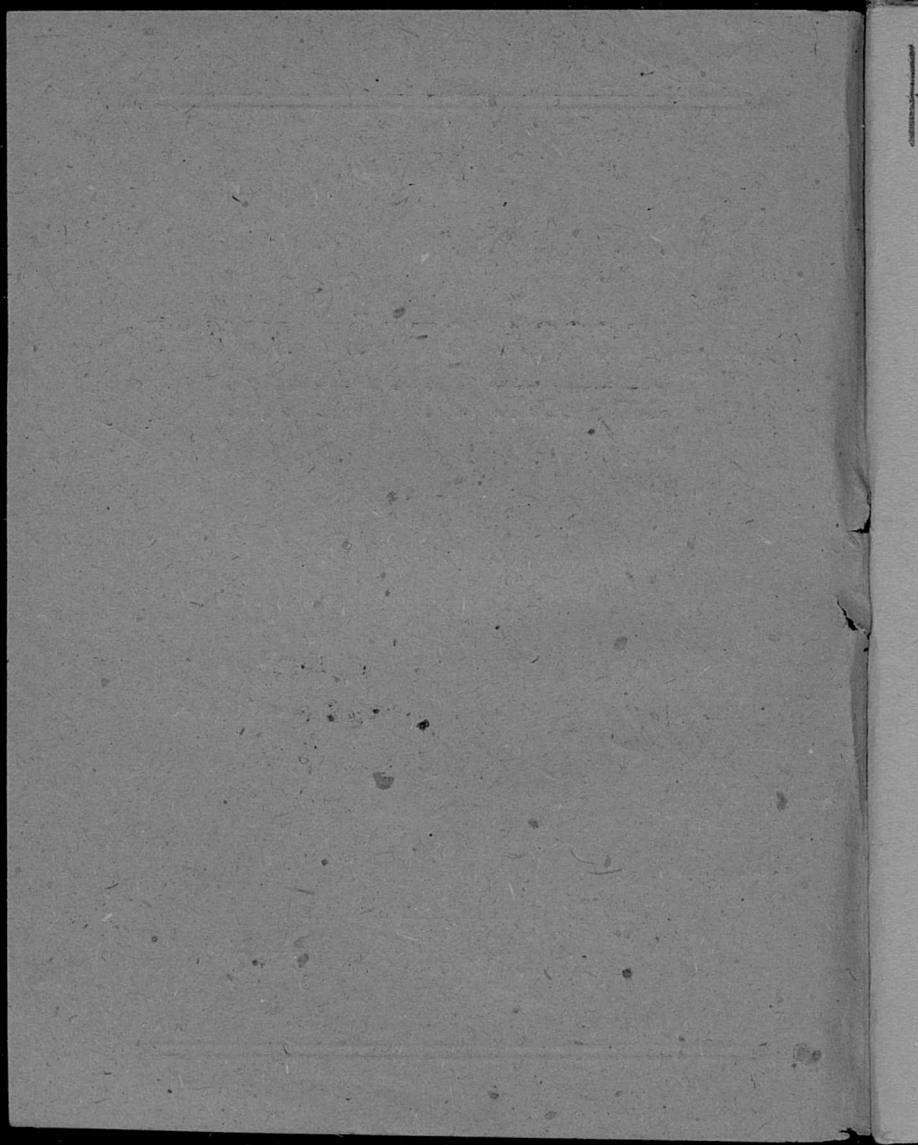
~~Н 29-8~~
~~86~~

В. САБИҢН

МЕДВОЗРА ОТСӨГ МУЈАС
ВЫЛЫН УЖАЛИГӨН

ГОСУДАРСТВЕННӨЈ
МЕДИЦИНСКӨЈ ИЗДАТЕЛЬСТВО
МОСКВА 1933 во

Коми-3

В. САБИҢИ

1-282

МЕДВОЗЪА ОТСӖГ
МУЈАС
ВЫЛЫН УЖАЛИГӖН

ПравитӖм да содтӖм
мӖд изданыӖ

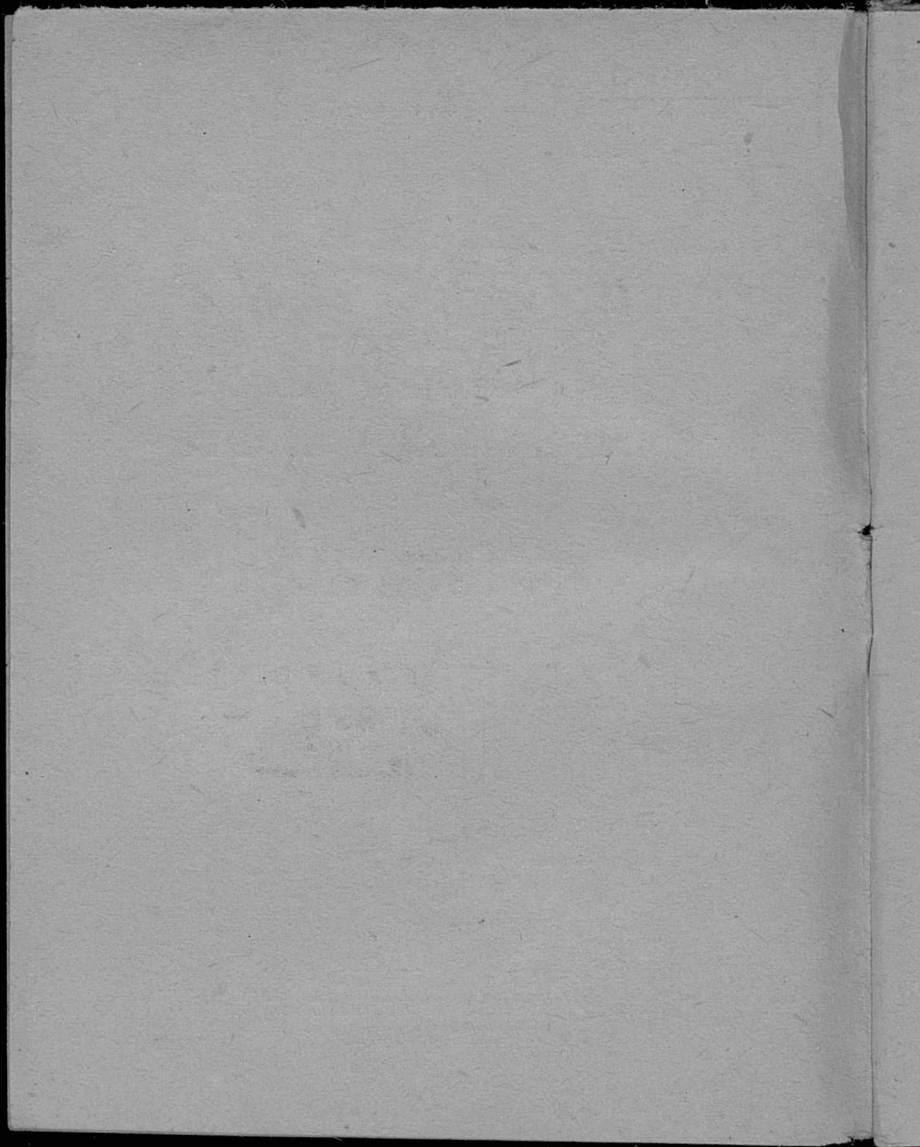
Г.П.Б. в Лнгр.

Ц. 1933 г.

Акт № 733

ГОСУДАРСТВЕННӖЙ
МЕДИЦИНСКӖЙ ИЗДАТЕЛЬСТВО
МОСКВА—1933 во

МЫҢ СЕЩӨМЫС ТРАВМАҒИЗМ

Ви́зму бердса уҗын, торја Һин Һаҥ идраліҗас дырји, кор сурө вермасны лоны уҗалыҗаскөд кушөм сурө доҗмөмҗас, вундысөм-керасөмҗас, да і мукөд пөлөс відчистөм случайҗас.

Ви́зму бердса уҗ вылын лоөм Һесчастнөҗ случайҗасыс шусөны селскохоҗајственнөҗ травмағизмөн. доҗмөмҗасыс, кодҗас паныдаслывлөны промышленнөҗ прои́зводство вылын, шусысөны промышленнөҗ травмағизмөн.

Һесчастнөҗ случайҗасыс медчасө овлөны уҗалыҗасөн машинасө төдтөм рағи, машинанас Һеосторожнөҗа вөдитчөм рағи, производство са техникасө уҗалыҗасөн омөла төдмалөм рағи, а сизжө і уҗалыҗас Һевнимательност да кужтөм рағи. Јона ещайсҗык Һесчастнөҗ случайҗас овлөны сы рағи, мыҗ машинаыс абу ісправнөҗ.

Ви́зму бердса уҗө машина сужөмкөд да рабочөҗ да крестанаөн уҗалан техникасө төдмалөмкөд, травмағизм случайҗас миҗан воысвоө чинөны. Травмағизм җикөҗ бырөдөм вьлө

колö ас киäд бостны, бура төдмавны производсөса техникасö, колö жона велöдчыны машинајаснас ужалöм былö. Та былö і колö торја ыжыд ынамаңнö пуктыны колхозник-јаслы да совхозса рабочöјјаслы.

Классöвöј врајјас — кулакјас, — колхозјас стрöитöм ордöны зилöны-да, нуöдöны агита-ција колхозјасö машина сүјöмлы паныд, да көсјöны докажитны, мыј колхозјасö был ма-шинајас сүјöмыс содтö несчастной случаяјјас-лыг лыдсö. Збылыссö-жö ми төдам, мыј жо-на дојмөмјасыс унжыкыссö овлöны ашшöра олыг овмөсјасын виңму вöфитан прöстöј öруф-фејасөн ужалиг дырји. Виңму ужалöмö маши-најас сүјöмыс-жö, ужсö механизирүјтöмыс кок-нөдöны ужсö колхозникјаслыг да совхозса робöчöјјаслыг, бурмөдöны сижс.

Кыңи фабрикајас да заводјас вылын, сизжö і совхозса да колхозса мујас вылын дојмөм-јасыг унжыкыссö овлöны кокныдик дојмөм-јасөн — ңеыжыд ранајас, ссадинајас, парсышт-чөмјас. Тащöм дојмөмјасыс асныс абу öпас-нөјöс. Но тајö став дојмөмјасыслы колö сет-ны регыдја да кужана колана медицинаскöј отсöг. Отсöг сеттöг тајö дојмөмјассö колны оз поз; öд ңајтөссаскө көт і ічөтик рана вер-мас вайöдны сижö мукöд дырјиыс вывти сөкыд висөмјасöз, весигтö кулөмөз, оргаңизмас ра-

на пырыс заразаыс вескалас-да. Ҷикӧз, не-
кушӧма оз поӧ рана вылӧ пуктыны му, че-
раӧ ветӧсјас, пу корјас, лстјас, кујӧд, наӧ
да мукӧд сикас тащӧм „знахарскӧј средст-
војас“. Од секи ранаас вескалӧ зараза і сі-
јӧн вермас зараѳитчыны вірыд, лібӧ вермас
лоны зев опаснӧј вісӧм — столбӧак. Столб-
ӧак вісӧм паскӧдыс мікробјасыс унаыс ов-
лывлӧны муын, торја ӧин кујӧдын. Вір зара-
ѳитчӧмыс да столбӧак вісӧмыс унѳыкыс-сӧ
вајӧдӧны кулӧмӧз.

Му вылын уѳалігӧн ӧеыѳыд дојмӧм раѳи,
колана отсӧгла мунны амбулаторіјаӧ, пукты-
ны сы вылӧ кад,— тајӧ лоӧ уѳлыс произво-
дительностӧсӧ чінтӧм. А колны кӧртавтӧг ра-
насӧ, кӧѳ і ранаыс ічӧѳык,— тајӧ лоӧ ассыд
ѳӧнвізалунтӧ опасностӧ возӧ сувтӧдӧм. Та
вӧсна фабрикајас да заводјас вылын панӧма
медвоӧза отсӧг сетан пунктјас, кытӧні ѳе-
журнӧјјас (врач, фелдшер лібӧ медіцинскӧј
сестра) сетӧны медіцинскӧј отсӧг став дој-
мысјасыслы лібӧ уѳ вылын друг вісмысја-
сыслы. І асныс рабочӧјјасыс краснӧј крест
да краснӧј полумесац кружокјасын велӧдчӧ-
ны медвоӧза отсӧг сетан кокӧныд пріјомја-
сас. Медвоӧза отсӧг сетан пунктјасыс да
кружокјасыс панӧма сіѳжӧ і уна колхозјасын
да совхозјасын.

Мукöd дырҗыс овлöны і сöкыдҗык доҗ-мөмҗас. Тащөм дырҗыс ас кадын сетөм колана отсöгыс унаыс воҗсасө кулөмыс мездөмкөд. Искусственнөҗ лолалөм лөсөдны кужөм, раңитчөмҗас дырҗи вiр мунөм сувтөдны кужөм, лы чегөм дырҗи көртөд пуктыны кужөм да с. в., унаыс доҗмөм мортсө вiҗöны кулөмыс, кокнөдөны вiсөм мунөмсө.

Бывтi колана, медым быд гражданiн велөдчiс да велалiс медвоҗа отсөг сетан правiлөҗасө; кор ковмас, медым кужiс отсөгсө сетны кыҗi і аслас җортыслы. Торҗа нiн колө таҗө җона доҗмөмҗас дырҗи; өд отсөг сетөмнас нужөдчөмыс вермас доҗмөм мортсө вайөдны сетчөҗ, мыҗ сiҗө кулө больнiчаас вайтөҗ.

КЫҒИ ЛӨСӨДЧЫНЫ МУВЫВСА УҖҖАСӨ, МЕ- ДЫМ ЕЗ ЛОНЫ ДОҖМӨМ-ВИСӨМҖАС

Медым ез лоны доҗмөм-вiсөмҗас вiҗму уҗалан машинаҗас вылын уҗалөм дырҗи; колө воҗвыв дастыны, лөсөдны колана став машинаҗассө да орудөҗассө. Төдтөм да кужтөм морт, колө шуны, вермас доҗмыны і медбур да iсправнөҗ машина помыс. Та вөсна колө вiҗму уҗалан машинаҗас вылын уҗалысҗассө колана мында воҗвыв велөдны. Став колхоз-

јасас да совхозјасас колө паскөдны уж колхознөј да совхознөј масса пөвсыс квалифіцированнөј ужалысјасөс велөдөм могыс. Социализм стрөитан фронт вылын вермөм перјөм вылө уна миллион рабочөј да крестаналы колө бостны ас кияныс производствоса техникасө, бура велөдны сјјөс. Куш сөмын 1931 воө ми заводитчим асланым странаын вөчны виңму ужалан 70 пөлөсыс унжык был машина. Октябрса революцияөң Россияын тајө машинајасө ез вөчлывлыны.

Тајө петкөдлө, мыј ми асланым вынөн да средствојасөн, капиталистическөј странајас отсөгтөг, вермамө вөчны лубөј сложнөј машина, большевикјас ногөн-кө кутчисамө тајө уж бердас. Но тајө еща-на. Мијан колө бостны асланым кияным тајө машинајаснас вөдитчан техникасө.

Му вывса ужјас кежлө лөсөдчөм вылө төлкажык колхозникјасөс да совхозса рабочөјјасөс колө мөдөдны трактористјасө велөдан курсјас вылө, кодјас котыртчөны карјасын, совхозјас да МТС-јас бердын. Төвса каднас колхозас да совхозас колө котыртавны техника велөдан кружокјас, быдсама машинајас, кодјасөн ужалөны виңму, велөдан кружокјас. Бура төдыс ужалысјасө велөдөмыс јонмөдас колхозсө котыртчөм да овмөс

боксаһыс, ви́му бердса ужјас вылын предупредітас травматизм лоомсө.

Ви́му ужалан машинајасөн ужавны велөдігас велөдчысјассө колө бура төдмөдны сјјөн, мыјыс колө налөн видчысны машинајаснас ужалигас, кушөм частјас тајө либө мөд машинаслөн кужтөма вөдітчөм дырјі вермасны ранітны да дојдны ужалысјассө да кызі тајө дојмөмсыс видчысны. Машинајаслөн ісправностыс да колхозныкјасөс да рабочөјјасөс ви́му ужалан машинајаснас вөдітчыны велөдөмыс лооны медвескыд тужөн ви́му бердса ужыс несчаһној случаяс бырөдөмын.

КЫЗІ КОТЫРТНЫ МУЈАС ВЫЛЫН САҢИТАРНӨЈ ПОСТЈАС МЕДВОЗЗА ОТСӨГ СЕТАН ПУНКТЈАС.

Кызі уж вөснаыс, сјі і колхозныкјас да совхозса рабочөјјас зоһви́залун вөснаыс колө, ме́дым лечітан отсөгыс сетчысөс кық позас регыджык. Та раді лечітан отсөгсө колө матыстны ужалысјас бердас, колхозјасас, совхозјасас, МТС-јасас котыртны медвозза отсөг сетан пунктјас мујас вылас, ужалан інас.

1932 воө көзан да һаһ ідралан компаһнојас дырјі, лечітан отсөгсө совхозса да МТС-са рабочөјјас да колхозныкјас бердө матыстөм могыс, вөлі котыртөма медвозза отсөг сетан һекымын сурс пункт. Тајө пункт-

јасыслөн ужыс петкөдліс налыс ыжыд төд-
чанлунсө ые сөмын видчыстөг дојмөмјас да
друг виемөмјас дырји медвоzza отсөг сетөмын,
но сизжө і ужалан условіјөјассө бурмөдөмын,
работөјјаслыс да колхозныкјаслыс му вылас
ужалигса олөмсө бурмөдөмын.

Медвоzza отсөг сетан пунктјаслөн лыдыс
1933 воө колө јона содны, медем кыз по-
зас унжык јөзөс, кодјас ужалөны совхознөј
да колхознөј мујас вылын, позис котыртны
отсөгнас. Медвоzza отсөг сетан пунктјас
кынзи 1933 вога тулысө совхозјасса, МТС-са
да колхозјасса бригадјасын колө котыртны
250 сурс саңитарнөј пункт. Тајө мојассө
олөмас бура, тырмица нуөдөм ради колө өни-
саң-жө кутчысны лөсөдчана уж нуөдөмө тајө
пунктјассө да саңитарнөј постјассө панөмын.

Саңитарнөј постјасын кутасны ужавны са-
ңитарјас — работөјјас да колхозныкјас, — код-
јас помалисны медвоzza отсөг сетөм куца
курсјас.

Медвоzza отсөг сетөм вылө кружокјасын
велөдчысјас прөјдитөны практика болнычаја-
сын, амбулаторіјасын врачјас тудөм улын.

Саңитарнөј постјасө да медвоzza отсөг се-
тан пунктјасө саңитарјассө колө индыны мес-
тавивса врач индөм серти.

Саңитарнөј постјасө да медвоzza отсөг се-

тан пунктјассө саңитарјассө индөм бөрын колө кутчисны саңитарнөј повозка да аптєчка котыртөм бердө.

САНИТАРНӨЈ ПОВОЗКА КОТЫРТӨМ.

Медвоңа отсөг сетан пунктлы колө индыны, сетны торја өтїк повозка. Повозкасө колө бура вольсавны турунөн лїбө іңасөн, перїнакод вөчны, вөчны пөдушка.

Тажө повозкаас колө віңны медвоңа отсөг сетан аптєчка. Тајө саңитарнөј повозкаас-жө медем вөлі тырмымөн сөстөм (чїстөј) ва, мыссан доз лїбө кі мыскөм вылө лөсөдөм ыжыд кружка, мајтөг да кичышкөд. Медвоңа отсөг сетөм вылө велөдөм да индөм саңитарјаслы колө лөсөдны саңитарнөј повозка-жасын колана прїспособленьнөјас. Повозкаад век нїн адыгас местаыд кардон лїбө лубок віңөм вылө, кодјас колөны лы чегөмјас дырјї медвоңа отсөг сетїгөн шынјас вөчөм вылө. Медем повозкаын век вөлі кокныдык, сөстөм шебрас: ковмаскө вісысөс лїбө дојмысөс шебравны болнїчаас нуїгөн — шебрасыд даг лөө.

Саңитарнөј постјаслөн мөгыс лөө: медвоңа отсөг сетөм да мувылың ужалан дырга саңитарнөј мїнїмумлыс основнөј требовањнө-

жассө олөмө нуөдөм. Санитаржаслөн колө лонны аптөчнөй сумка.

Медвозза отсөг сетан пунктжаслы сувтө могөн, медвозза отсөгсө сетөм кынжі, нуөдны му вылын зоңвиқалун кутөм куға төдмөдана уж, котыртны колана ногөн сојөм-јуөм, нуөдны олөмас санитарнөй миңимум, сувтөдны бура сөстөм ва дагтөм да с. в. Быд пункт бердө колө лөсөдны жуан пункт; виқөдны васө сөстөма кутөм бөрса, кружкажас да ва бөчкажас сөстөма кутөм бөрса. Колө, медем мувылас вөлі лөсөдөма ва пуғөдан бак. Секи верман васө пуғөдны му вылас, пуөм ваид век лөө киподулад. Пунктлөн өтөк ыжыд могөн лөө совхозса да МТС-са рабочөйжас да колхозникжас зоңвиқалун бөрса виқөдөм, виысжасөс вөстөм јөз бердсыс аскадын торјөдөм да виысжасөс, ковмас-кө, аскадын больничасө мөдөдөм.

Медвозза отсөг сетан пунктжасө индөм медработникжаслы колө нуөдны сещөм ужжас:

1. Сетны медвозза отсөг раңитчөмжас, дојмөмжас дырјі, сиқжө і друг вөсмөмжас дырјі. Ковмас-кө, нуөдны виысжасө да дојмысжасө больничасө.

2. Виқөдны, медем мувылын нуөдчысөсө санитарнөй миңимум (сојөм-јуөм, сөстөм жуан ва дагтөм, торја гігіеничөскөй навықжас нуөдөм).

3. Нуодны зонвиҗалун кутөм куҗа төдмө- дана уж.

4. Уж вылын лоём раһитчөмјас да мукөд пөлөс дојмөм-вигөмјас артавны, нуодны сы куҗа учот;

5. Виҗодны санпостјас уж бөрса.

Медвоҗаа отсөг сетан пунктјасөн заведүј- төм вылө зонвиҗалун кутан јукөдјаслы колө аскадын индыны тырмымөн јөзөс, медработ- ыкјасөс. Зонвиҗалун кутан јукөдјасыслы ко- лө јуклыны тајө ужалысјасө местајас вылө.

Пунктсө котыртөмыс да сiјө ужөн веккөд- лөмыс пуктыссө матыса врач вылө, кодi кадыс-кадө ветлывлө пунктјасас да сетө на- лы индөдјас. Сещөм случайјас дырјi, кодыр ужалысјасыс јуксөны группајас вылө да ра- зөдчөны ужавнысө торја участокјас вылө, медвоҗаа отсөг сетан пунктсө колө ыстыны мед ылыс участкас.

МЕДВОҗАА ОТСӨГ СЕТАН АПҖЕЧКАЈАС.

Наркомздрав колхозјасса да совхозјасса медвоҗаа отсөг сетан пунктјаслы да санпост- јаслы лөсөдiс нарөснө өтiк пөлөс апҖечка.

Уна со сурсјасөн тащөм апҖечкајасыс пас- көдөма СССР паста. АпҖечкаыс торја јашчi- кын; апҖечкаас ем перевјазка вөчан материал,

лекарствојас, ножеч да термометр. Совхоз-
јаслы, МТС-јаслы, колхозјаслы колө аскадын
төждысны тајө аптечкајассө дастөм куға.
Колө аскадын сетны аптечкајас былө зајавка.

Пункт бөрса виқодыс врач индөд серті ап-
течкаас поңө содтавны кущөм сурө мукөд
лекарствојас да көртаган көлујјас.

Аптечкаса лекарствојас вылын гижөдыс
медчасө роч кывјөн. Вескалас-кө гижөдыс
латінскөј кыв вылын, секи колө матысса бол-
нычаын врач индөм серті латінскөј кыв выв-
сыс вуждөдны роч кыв былө.

Быд аптечкаын медым вөлі тудана кабала,
көні ескө индыссис кыңи вөдитчыны аптеч-
каса лекарствојаснас, медым аслыд локсө, да
і висыс мортыслы не вөчны.

Быд аптечка бердын медым вөлі некымын
бутылочка пуөм ва. Тајө ваыс колө висмыс-
јаслы колан лекарствојас кизөртөм былө.

Откымын лекарствојас, кодјас примитчыс-
сөны кизөртөмөн, аптечкаас порошокынөс
либө кизөрөс, сөмын зев крепид растворын,
кодөс колө нөшта ваөн кизөртны. Ташөм
лекарствојассө колана выјөң колө кизөртны
возвыв.

Борнөј ва (раствор) лөсөдөны таңи: кужим
чайнөј паң борнөј кіслота сорлалөны сөстөм
бутылкаын кужим стөкан пуан вакөд.

Содаа ва (раствор) лөсөдчыссө тази жө.

Марганца ва лөсөдчыссө тази: шоныд ваа бутылкао пуктыссө марганцовокислөј каліјлөн 2-3-5 кристаллик, кытчөз ваыс оз ло жугыдгөрдөв. Марганца ваыс 3-4 лун мыгті шыкө, сывөсна сійөс быд 3-4 лунө колө лөсөдны вылөс.

Свинцовөј уксус раствор (свинцовөј примочка) лөсөдөм вылө бостөны чайнөј паңжын свинцовөј уксус порошоксө, либө сојан паңжын крепыд кизер растворсө бутылка ва вылө.

Медвозза отсөг сетан пунктјасса аптөчкао колө содтыны ташөм лекаратвојас да колана медицинакөј көлујјас.

1. Сотчөмыс маз. Лөсөдчыссө көнтус выј (шабди выј либө мукөд пөлөс) да известковөј ва шөрипөв сорлалөмөн. Некемын час сулөдөм мыгті тајө сорлалөмыс јансалө выј да известкаа ва вылө. Та вөсна мавтчытөз војдөр колө растворсө болтикајыштны, медем бөр сорласис. Мувывса ужјас дырји, кодјас јитчөмаөс тракторјасөн ужалөмкөд, сотчөм лечитан мазыд аптөчкаад быт колө лоны. Маз лөсөдөм вылас бостчыссө сөстөм да сөз выј. Выјыс-кө абу тырмиз сөстөм да сөз, секи колө сійөс пучөдлыны. Пучөдөм вылас выј суласө сувтөдөны ва тыра мискао.

Сула улас пуктыштöны вата, либö кущöмкö дöра тор. Мискасö пуктöны би вылö. Ва шо-наломыскöд шоналö и выйс. Пуфöдöм выйсö сысжалöны.

2. Аптечкаын быт медым вöли прöстöй либö чөлөнöй майтöг.

3. Виçмувывса гагжаскöд (вредительжаскöд) косасöны мышжакөн да мукöд пöлöс аджасөн. Сиçкö колö, медым быд аптечкаын вöлины и тащöм противоадийöс: **сотöм магнезиј, таң-нын да крахмал порошокын.**

4. Аптечкаын медым вöли ки мыскан да гыж весалан щотка, лубок либö картон, прöстöй вата, стöкан, кичышкöд, истöг, сис да јосјыла ичöтик пинцет пырöм желјас јайыс кыскöм вылö. Медым вöли аптечкаын сиçжö **водородлөн перекис.** Меставыв болнычаса либö амбулаторијаса врачлы колö сетны пунктјасö индöдјас, кущöм лекаствојасөн, кущöм случажас дырји да кыçi колö вöдитчыны.

**КУЩÖМ ПÖЛÖС МЕДВОЗЗА ОТСÖГ СЕТÖМЈАС
КОЛÖ ТÖДНЫ МУВЫЛÖ ПАНÖМ МЕДПУНКТСА
ДА САНПУНКТСА САЊИТАРЛЫ.**

Медвозза отсöг сетан пунктјаслы колö заводитчыны ужавнысö кöјдыс весалан пунктјассаң да му вылын ужалöм кежлö машинајас

астан пунктјассаң; өд колхозјаслөн да совхозјаслөн ужныс заводитчысөсө тувсов гора-көза кeжлө лөсөдчөмсаң.

Көјдыс весалан да протравитан пунктјасын, виңму ужалан мащинајас дастан да қоңталан пунктјасын да машинно-тракторнөј станцијасын медем вөліны дежуритыс саңитарјас, кодјас, ковмаскө, сетасны медевоңа отсөг да виңөдасны, медем нуөдчысөсисны несчапнөј случајјасыс виңан правилөјасыс.

Көјдысјас протравитигөн, вред сеттөм химическөј веществојасыс өтдор, вөдитчөны і јадовитөј веществојасөн, код помыс кужтөма вөдитчөм дырји да астө виңан правилөјассө нуөдтөм дырји вермасны ужалысјасыс отравитчыны Саңитарјаслы медевоңын колө велөдны ужалысјассө маскаөн вөдитчыны, а маскаыс-кө абу — вөчавны ватаа көртө јас марлаыс, кодјас ескө виңисны ужалысјассө сынөдса јадовитөј буссы. Сіјө көртөдјаснас ужалис көр-тавны ныртө да вомтө; сіјөн кутны јадовитөј бусјассө пыщкөсө вескалөмыс. Ватасө колө бостны вөсныфік слөј, медем лолалөмтө ез зев сөктөд. Көртөдсө колө быдлун веж-лавны, а сөдасөм марласө сетны мыс-кыны.

Көјдыс протравитан інын саңитарлы колө виңөдны, медем уң помасөм бөрын став

ужалыг-жасыс бура мысгисны. Көждыс протравитан инын сожан-жуан виңны оз поз.

Саңитарлы колө виңодны, медем сожны заводитчитөз став ужалыгыс бура мысгисны, портчалисны ужалан паскөмнысө (спецофеждасө), а сизжө, медем ужалан паскөмнысө ез нуавны сөргыныс гортас.

Көждыс протравитигөн отравитчөм да секи мед-возза отсөг сетөм.

Jadjasөн вөдитчыны кужтөмыс, протравитөм көждыс сожомыс, jad увса дозjasөн ва доз пыдди вөдитчөмыс, jad увса мешөкjasөн сожанjas новлөдлөмыс вермасны лоны отравитчөмjas.

Отравитчөмjasыс медчасө вермасны лоны мышjak, хромпик, углекислөj мед да мед-нөj купорос помыс.

Көждыс протравитигөн тајө веществоjas пи-сыс унжыкыс бус сорөн вермасны тупкытөм ныр да вом пырыд вескавны организмд да отравитчөдны, астө виңан правилөjассө он-кө нуөд олөмас.

Виңму овмөсын вөдитчөны сизжө кизөө jadjasөн быдтасjas вылыс гагjasөс вијөм мogyс. На пыс медөпаснөjөн лөоны хлорпкрин да сероуглерод.

Шылыд дозjasө кисталигөн тајө вещество-

јасые зев ödjö космөны, јада ру паскөдөмөн.
Тажө јада русыс кулөны гагјас да пемөсјас.
Руыс вред вөчө і мортлы, і відчысөм могыс
колө нуөдны колана мерајас.

Өні візөдлам вылын казтылөм јадјаснас
отравітчөм случажас да кушөм ногөн колө
сетны медвозза отсөг отравітчөм дырјыс.

Мышјакөн отравітчөм.

Мышјакөн отравітчөм вермас лоны сіјөн
неосторожноја вөдітчөм дырјі, сіјөс төдтөг
пышкөсө прімітөм дырјі, лібө көјдыс прот-
равітігөн маскатөг ужалөм дырјі.

Мышјакөн отравітчөмлөн медтөдчана прі-
накјасыс ташөмөс: рушку пышкөсыд јуклөдлө,
восөдө, мукөдыссө вір сорөн, вомсыд чес-
нок көра дук петө, кынөмыд вісө (понос).

**Медвозза отсөг мышјакөн отравітчөм
дырјі:** медвоз сетчыссө сещөм тор, код по-
мыс восөдө, медем вос сорнас мышјакыс
пышкөссыд петас Вос петкөдан торјыс ап-
течкаын медем век вөлі. Колө сетны өтік
порошкі ва сорөн.

Та бөрын, восөдөмсө відчыстөг, колө сетны
протівојадіјө. Протівојадіјөыс лөсөдчыссө
тані жө, му вылас. Бостчыссө өтік чайнөј
паң магнөзјі стөканжын ва вылө да кык
чайнөј паң сернокіслөј железо стөканжын

ва вылө; стөканө өтмындаөн кистөны магнечи
да сернокислөй железо растворсө. Тажө сор-
лалөм растворыс сетчыссө юны быд 5—10 ми-
нутө сожан паңөн. Верман-кө мати гөгөрыс
корсны чипан колк, колө сетны юны белко-
вөй ва: өтик чипан колкыс жежыдсө гудравны
стөкан ваө, сижө ванас і јуктавы.

Сафыскө бырөма, лбө жынвыјө садсө
воштөма, колө сетны секи ва сорөн 15—20
капла ефирно-валеріановөј настојка. Отравит-
чөм мортсө нөсилка вылын лбө вөлөн колө
нуны больничаө, врач динө; противојадјиссө
сетавны щөщ і туж вылас.

Хромпик калјөн отравитчөм.

Јона отравитчөм вермас лоны өшибкаөн
хромпиксө нылыштөм помыс лбө сожан сорөн
хромпиксө нылышјөм помыс (сојигөн хром-
пикнас ужалөм дырји).

Хромпикөн отравитчөмлөн признакјасыс
мышјакөн отравитчөм признакјаскоөсжө:
рушку пыщкөсын орјөдлө, вір сорөн восөдө,
сөктаммө лолалөм, сафид вошө.

**Хромпикөн отравитчөм дырји медвоzza
отсөг:** медвозын колө сетны юны унжык
белкөвөј ва (чипан колкыс жежыдсө гудравны
өтик стөкан ваө). Сыыс кынқи сетны пыщ-
көсас магнечија (өтик чайнөј паң магнечија

стөканджын ва вылө; сетны сожан паңон
5—10 минут мысты). Саф воштөм дырји сетны
ефирно-валеріановөј настојка 15—20 каплаөн.
Отравітчыссө нуны болнычаө.

**Меднөј солјасөн (углекіслөј медөн да меднөј
купоросөн) отравітчөм.**

Отравітчөм признајас: восөдө віжов лібө
лөзов восөн, вомпыщкөсын чөскыдтөм ыргөн
дук, горш космөм, рушку пыщкөстө сотө
да кырлалө, мышлыјастө көрчитө кыскалө,
долалөмтө топөдө.

Медвоzza отсөг: сетөны јуны уна шоныд
ва, медем восөдас; поzө сетны сіzжө бел-
көвөј ва да сотөм магнөзјја сымындаөнжө,
мыјдаөн і хромпикөн отравітчөм дырји; неку-
щөм ногөн оз поz сетны выј, јөв (тајөс—
жірјасыс—өдzөдөны јад паскалөмсө). Ебөс
вошөм дырји сетөны ефирно-валеріанөвөј
настојка (15—20 капла).

Формалінөн отравітчөм.

Көјды јас протравітіг дырји овлөны шочы-
ныкыс формалінөн отравітчөмјас. Формалі-
нөн отравітчөм дырји сецөмөс-жө, сыыс
кынzi јона кызөдө да несјөдлө.

Медвоzza отсөг: ва сорөн сетны 15—20
нашатырно-аңисөвөј капла. Јуктавны уна јөв.

Мөдөдны отравітчөм мортсө болнычаө (туј
вылас сәжө јөлөн јуктыштавны).

Хлорпікрінөн отравітчөм.

Хлорпікрінөн отравітчөм вермас лоны тајө
јадсө кістөм помыс і вермас јона паскавны.
Тащөм случајјас дырјыс колө зілжыка јад
кіссан местасө тыртны ізвескаөн, сөмын
аслыд колө секі вомтө да ныртө тупкы-
ны маскаөн. Тани отсөгтө вермас сетны
сөмын Осоавіахімлөн протівохіміческөј ко-
манда.

Отравітчөм јөзсө петкөдөны сөстөм сынөд
вылө. Сетөны лолавны шоныд ва спірт ру
сорөн, сетөны јуны белкөвөј ва, унжык јөв,
ефірно-валеріанөвөј настојка 15—20 капля.
Отравітчысјасөс мөдөдны болнычаө, тујвылас
јуктавны наөс јөлөн.

Сероуглеродөн отравітчөм.

Отравітчөмлөн прізнакјас: кодқөдө-дыр-
мөдө, лыгышмунө кокјасын, зев јона јурыд
вісмө, восөдө, сафтөг ускөдө.

Медвоzza отсөг: пырыстөм пыр отравітчөм
мортсө петкөдны сөстөм сынөд вылө, сетны
ісавны нашатырнөј спірт. Искусственнөј лол-
лөм нуөдны. Сетны ефірно-валеріановөј на-
стојка (15—20 капля).

Мујас вылын ужалігөн медвоґза отсөг сетан пунктлы колө ветлывлыны сещөм район-јасө мујас вылас, көні унжык машинајас да тракторјас уҗ вылас.

Тувсов уҗјас дырјі медвоґза отсөг сетан пунктјаслы да санпостјаслы медчасө лоас сетны отсөгјас дојмөмјасыс, раңгчөмјасыс, лы чегөмјасыс, вөрчөмјасыс, сотчөмјасыс. Тани быдсаыс лоө: јона дојмөмјас і омөл-жыка дојмөмјас.

Ҥаң ідралан кампаңһө дырјі тајө жө нес-частнөј случајјас кынзыыс вермасны нөшта лоны шондыыс да шоныдыс усөмјас (солне-чнөј ударјас), кынөм вичөмјас.

Колхозын либө совхозын мувылө уҗавны петтөґыс к мынкө лун војдөр колө чукөрт-лыны производственнөј собраңһө, мувылө уҗавны петысјассө чукөртлыны. Тајө соб-раңһө вылас сорһитчыссө мувылас ужалөмсө котыртөм јылыс; тани жө индыссө медвоґза отсөг сетан пунктјаслы да санпостјаслы мес-таыс, кытчө наөс лоө панөма уҗјас дырјі. Кол-хозјасын, совхозјасын, да МТС-јасын ужалан вынсө јуклігөн колө төдмавны тырмиґө ве-лөдөмаөс, төдөны машина вылас уҗалыс-јасыс аснысө виґан правилөјассө. Оз ков вунөдны, мыј машина вылын уҗавны поґө заводитчыны сөмын секі, кор уҗалысјасыс

бура кутасны төдны аснысө виған правіло-
жассө (правила безопасности труда).

МЕВОҢҢА ОТСӨГ ДОЖМӨМЈАС ДЫРЈИ.

дожмөлјасыд кызвыныссө морт җонвиҗа-
луныдлы бу зев өпашнөјөс. Кокныдик дож-
мөмјас мыстыд һедыр висөдө, сыбөрын
һекущөм след оз кол.

Јона дожмөмјас дырјид висөдө куҗа і дож-
мөм інас јөг кәјө.

Јөгыс кәјө сјөн, мыј дожмөм інас вір вет-
лөдлан ку узса сөнјас куҗа чукөртчө вірыс.
Јөгыс да висөмыс јона дожмөмјас бөрын вер-
масны јона сөктөдны ужалөмсө. Јона дожмөм-
јас бөрын колө дожмыс мортлы сетны ме-
дцинскөј отсөг.

Мувылын ужалігөн дожмөмјасыс вермас
лоны тащөм отсөг: дожмөм местаас пуктөны
свинцөвөј примсчкаыс повјазка, код бөрын
дожмысыс вермас кутчысны бөр уҗавны.

Сін дождөм бөрын, јона-кө пыктасны сін
лапјасыс да сінмыс јона висмө, пырыстөм
пыр колө пуктыны дожмөм сін вылас борнөј
кислота растворөн көтөдөм көртөд, да дож-
мыс мортсө ыстыны врач дінө.

Јур дождөм бөрын колө пуктыны јур вылад
көҗыд компресс, лібө көҗыд ваөн көтөдөм

кiчышкöд. доймöм мортыскö саксö воштöма
либö восöдö, пырыстöм пыр колö нуны
дожмыссö врач дiнö медматысса больичаö
либö амбулаторијаö. Тащöм вiсыгислы туј
вылас колö сетлывлыны iсавны нашатырнöј
спiрт вата вылыс, а пыщкöсас сены пуöм
ваöн ефирно-валерианöвöј настојка 20 капла.
Кöзыд компрессö јур вывсыс тујас колö
вежлавны быд 10—15 минүт мысi.

Рушку јона доймöмјасыс мукöд дырјiыс
овлывлö јона вiсмöм; дожмыс молтыс вермас
саксö воштыны. Тащöм случајас дырјiыс
вiсмыс мортсö колö пуктыны повозка вылö,
рачавны да кулыны паскöмсö, сетны iсавны
нашатырнöј спiрт, сетны јуы ва сорöн
10—15 иноземцевöј капла. дожмыс мортыслы
колö кујлыны нач вöрöшитчытöг. Оз кө ло-
лав сiјö, колö заводiтчыны нуöдны iскус-
веннöј лолалöм. Нуöдны больичаö.

Сустав јона дојдöм бöрын (сустав—көнi
кык лы öтлаасöны), öтлаасан iныс нукласö-
бергало, вiсмö доймöм iныс пыктö доймöм
суставыс, дүгдö нукласнысö. Тащöм случај-
јас дырјiыс мујас вылын медвоzza отсöг
колö сетны тащöм ногөн: дојдöм местаас
колö пуктыны свiнцöвöј ваын көтöдöм көр-
тöд Тајöс пуктöм бöрын пуктыны шынаа
либö лубока сiз шусана вöрчавтöм повјазка

(сы жылы, кыңи пуктыссө тащөм повязкаыс, индыссө лы чегөмјас жылыс јукөдын). Повязкајас пуктөм бөрын дојмөм мортсө пырыспыр колө мөдөдны болнычаө.

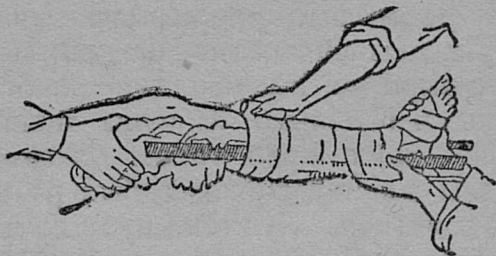
ЛЫ ЧЕГӨМЈАС.

Мујас вылын ужалігөн јона дојмөмјас дырји, кі-кокјасө кучкөм дырји, сорөмјас вывсаң усөмјас дырји вермасны чегсыны лыјас, унжыкыссө кіјасыс да кокјасыс. Лы чегөмјас дырји сетны медвоzza отсөг, кыңи көртавыны чегөм лысө да нуны тащөм дојмысјассө — тајөс колө төдны оз сөмын санитарјаслы, а щөщ і совхозса быд рабочөјлы, быд колхозчыклы. Кужтөма нуөм помыс верман нөшта јона сөктөдны висөмсө дојмөм мортыслыс.

Кі-кокјасыс лы чегөмсө пощө төдны тащөм признакјас серті: вывті јона висө, дојмөм кинад либө кокнад он вермы вөрщөдчыныд.

Медвоzza отсөг лөсөдны сичи, медым дојмөм лыыс нөтөи ез вөрөшитчы. Та мogyс пуктыссө вөрщавтөм көртөд: јай вылас (чегөм лы вестас) пуктыссө вата слөј, сесса крепитөны сы бердө кыкнян боксаңыс шынјас — та вылө нарөснө вөчөм завјас, картон. Та вылө нарөснө вөчөм шынјасыскө

абуос, секи поџо чегом лы бердас бинтөн гартны бед, зыр вороп. Гартны сиџи, меџым шыныс инмө вөли (воис) чегом инса вылысажык і улысажык суставјасөџыс. Шына пыџды бостом көлујсө колө гартыштны кущөмкө небыд торјөн (шуам көџ іџасөн, лџбө турунөн), меџым наја ез дојдавны кучіксө-јajsө. Шынјассө колө бинтујтны лы помасан инас. Бинтујтигас колө лысө кыскыштавлыны сы

1 Герпас.

вылө, меџым чегом лы помјасыс воисны ас местааныс, өтласісны.

Та могоыс кык морт отсалөны көрталысылы. На пыыс өџікыс һөжјөнікөн кокніџика кыскыштавлө лысө чегом местасаныс вывлаңөдыс кутөмөн өтар бокас, а мөдыс чегом лы местасаныс увлаңөдыс кутөмөн һөжјөнікөн кыскышталө мөџарас.

Матыгөгөрын-кө шына пыџдыыс һекущөм тор оз адџыс, секи чегом коксө колө көр-

тавны здоров кок бердас, а кыс-кө — туша бердас.

Тащом повязкасө кок былө пуктигөн коксө колө нужодомом колны (1 серпас), а кй былө пуктигөн — кисө гырдаадыс колө кусынтны. Кй былө тащом повязка пуктөм бөрын кыс өшөд-чыссө алык былө морөс бердас. Алык пыд-фи позө бостны тас-ма, чышжан пинжак поласө. Та бөрын дож-мыс мортөс моддны матыса больчаө, амбулаторијаө.

2 Серпас.

Лы чегөм дыржыс-кө раңгчө щөц і жа-жыс (ердвылө петө чегөм лыыс тыдовтчө ортсыөзгыс) медвозын секи колө дугдны вйр мунөмсө, сесса ранасө мавтны јодөн, рана вылас пуктыны көртөд, кызі і мукөд раңгчөмјас дырји. Сөмын та бөрын пуктыссөны шынјас да бінтујгчөны.

ЛЫ ВӨРҜӨМЈАС.

Лы вөрҜөмјас бөрын колө вөрҜөм інсө вөрөшитчытөм былө лөсөдны, мыј вермөмыс

омөлжыка вөрөшитны. Пуктыны сещом жө көртөд, кызі і лы чегөмыс. Вөрәом лыяс аслыд вескөдны оз поң.

Вөрәом лы вескөдчө сөмын врачөн либө фелдшерөн. Сижөн і колө дожмыс мортсө регыдзык нуны матыса болнычаө либө амбулаторијаө, либө медицинаскөј пунктө.

РАҢИТЧӨМЈАС ДА МЕДВОЗЗА ОТСӨГ СЕКІ.

Ранаөн шусө сещом дожмөм, кор потө, вундыссө куыс да мунө вір. Тащөм ногөн ранаөн поңо шуны і еща вір петана ічөтік гыжыштчөм і уна вір петана ыжыда раңитчөм.

Вір мунөмыс овлө кујім пөлөс:

1) вірыс өтмоза петө ранасыс, һөжжөнйк сільгө;

2) вірыс јона петө, шорөн;

3) вірыс булкјалөмөн петө, вылө кајөмөн.

Быдсама пөлөс раныс медвоз колө ду-гөдны вір петөмсө.

Омөлика дожмөмјас бөрын, гыжыштчөмјас бөрын, кор вірыс петө омөлика, тырмымөн лоө пуктыны көртөд, көртавны ранасө. Мөдым вірыс ез зараңитчы, ранасө колө мавтыштны јодөн. Ранасө һинөмөн мыскавны оз ков.

Көртөдсө пуктөны тащөм ногөн. Јодөн мавтыштөм рана вылас пуктөны сөстөм

варла тор; код ыло пуктоны вӱснык слӱ
мата; бӱрас кӱрталӱны бӱнтӱн. Бӱнтнас оз
ков зев жона зелӱдны.

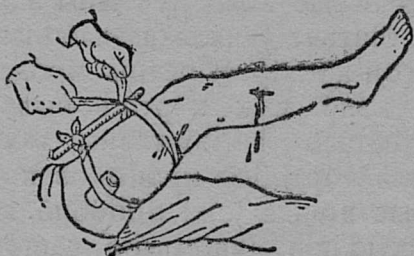
Ранаыскӱ ыжыд и ырыс сев петӱ жона,
секӱ марла ылас колӱ пуктыны ватасӱ кыз-
жыка да бӱнтнас жонжыка зелӱдны. Болни-
чаас мунӱгӱн-кӱ ырыс петны мӱдас бӱнт пы-
рыс, секӱ колӱ важ кӱртӱд ылас нӱшта
содтыны ватасӱ да кӱртавыны мӱдыс ылы
бӱнтӱн. Важ кӱртӱдсӱ кулыны оз ков; кулом
бӱрас ырыс нӱшта жона мӱдӱдчӱ.

Мед сӱкыд ыр мунӱм сӱжӱ сешӱм, кодыр
ранаыс ырыс булкӱн петӱ ывлан кажӱ-
мӱн. Тащӱм дыржыс мед уна ырыс вошӱ.
Аскадын сетӱм бур отсӱгыс тани дожмӱм
мортсӱ вермас кулӱмыс мездыны. Тащӱм
ырмунӱмсӱ позӱ сувтӱдны кык ногӱн.

1. Ранаыс ылытӱжык топыда кӱртавыны
бӱнтӱн, чышжанӱн, кӱчышкӱдӱн, кӱвжӱн. Тажӱ
ногӱн позӱ вӱчны сӱмын коӱчностӱяс (кӱ
кокӱяс) ранычӱм дыржӱ.

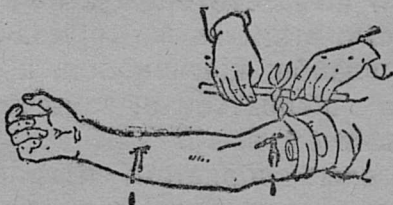
Коӱчностыс ырпетӱм дыгӱдӱм могыс
карӱны тажӱ: коӱчностсӱ, кытыс ырыс петӱ,
лептӱны ывлан; зелӱдӱны сӱжӱс; коӱчност
гӱ ӱрыс гартыштӱны пушкӱм (гартӱм) чыш-
жан лӱбо кӱчышкӱд сӱжӱ, медем сы улӱ позӱс
сужны бед пом; бед помнас гартӱны-зелӱ-
дӱны чышжансӱ сетчӱз, кытчӱз ыр петӱмыс

оз дугды. Та бõрын ранасõ гартõны, кыҕи и мукõд ранајас, марлаõн, ватаõн да бинтõн. Пуктысõ и реҕинкаыс жгут, јона зевтчысõ да кõртавсõ (3 да 4 серпас).

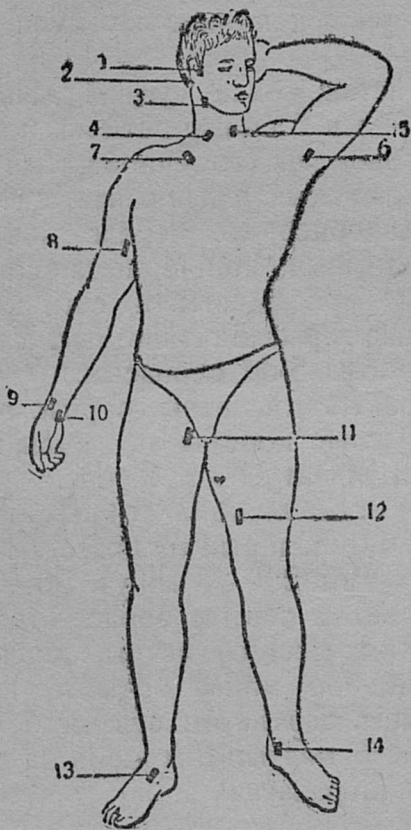
3 Серпас.

Жгутсõ куш јай вылас пуктыны оз поз; жгут улас колõ пуктыны марла, вата либõ улыс паскõм вылас кõртавны.

4 Серпас.

Закруткаыс либõ перетајкаыс пуктысõ сõмын пельпом да бедро вылõ. Предплеччõ да голен вылõ закрутка пуктыны оз поз. Коңчностсõ зевтõмнас кык часыс дыр виҕны

5-öd серпас. Қыті лықыны бір ветлан сөнжассө бір хувтөдөм
могы: 1) плешбокы; 2) балабөжы; 3) нырвомы; 4)
5) журы да голы; 6) кы; 7) пельпомы; 8) кы, гырдаы
улыежы; 9) кыдыбы; 10) чуңжасы; 11) пакы; 12) когы;
13) кок лапа вылы; 14) кок пыдысы да кок чуңжасы.

оз поѣ, вермас коңечностыс кувны (омерт-
вітчыны).

2. Вір петан сөнсө чуңнад лічкыны лы бердас; лічкыны сыладорсаңыс, кодыс матынжык сөлөмлаң (коңечностјасын сіјө лоө ранагыс вылынжык, журын ранагыс улынжык).

Лічкыны сөнсө лы бердас поѣо сөмын сецдөм местајасын, көні вір петан сөныс мунө матыті лы бердөдыс; м. н. сеті, көні кылө пулс — сөнас вірыслөн тпкөмыс. Тацдөм местајассө індөма 5-өд серпасын.

Колө практикујтчыштны, серпас вылас індөм местајасгыс корсны ас вывсыд пулстө да сөнсө лічкыштны лы бердас.

Сөнсө кө лоө лічкөма сіңі кыңи колө, секи пырыспыр дугдас вірыд муннысө. Лічкөм бөрас колө кугны 20—25 минут. 20—25 минут мыгті вір петөм сувтөм бөрас колө нөжјө-нікөн лічкөм местасө леңны, лічөдны. Вір петөмыс кө бөр мөдас өдңыны, колө вылыс лічкыны. Вір петөм сувтөм бөрас колө рана дорјассө мавтыштны јодөн да көртавны кыңи і мукөд ранајас.

МЕДВОҢҢА ОТСӨГ ГІНМӨ ЈОҢЈАС ПЫРОМ ДЫРЈІ

Гінмө јоҢјас пырөмыд вермас лоны көјдыс весалігөн, вундігөн, вартігөн. Оз ещагыс гін-

мад вескавлывлы кыдҕыс, быщкө сінтө, вi-
сөдө, сінватө петкөдө, секҕас сінтө - кө
һиртан кинад, верман јогнас дојдны сінтө,
мыј помыс верм с сінмыд јона вiсмыны, а ве-
сiгтө i вошны, сiнгөммыны верман. **Һекущөм**
ногөн оз поз сінмыс јогсө кывјөн, һулө-
мөн перјыны; сiјөн вермас зараҕитчана вi-
сөмјас сінмад пырны, шуам көт сiфiлiс.
Јогсө колө перјыны кужөмөн. Сiнсө вiдлавны
з воҕиттөз саһитарлы колө мiчаа мыскыны
кiсө ассыс. Јогыс матынкө кујлө, саһитарлы
колө кыскыны сiјөс.

Сiнмыс јогсө кыскөны ташөм ногөн: вы-
лысса сiн лапсө сiнлыскөдыс кыскөны ув-
лаң, воҕлаңө i ташөм ногөн кутөны һекы-
мын секунд — сiнванас јогыс пыржык пет-
лывлө. Улысса сiн лапсө колө кыскыны
уваң, вiсыслы вiзөдны вываң. Тыдалө кө
јогыс, колө борнөј ваын көтөдыштны марла
кусөк, ва пызыртөм бөрас гартыштны — гөг-
рөстыны i трубка сама помнас һөжјөнiкөн .
јогсө перјыны.

Јогыс пырөма-кө сiн лап сајас пыдөз либө
сащкысөма-кө бугылас, колө сiн вылас пук-
тыны борнөј ваа марла, лчыҕика көртавны
сiнсө i вiсыс мортсө мөдөдны болһычаө, ам-
булаториаө либө врачөбнөј пунктө.

МЕДВОЗЗА ОТСӨГ СОТЧӨМЈАС ДЫРЈИ.

Біөн неосторожија вөфитчөм дырји, трактор бердын ужалөм дырји овлывлөны сотөм-јас. Јон-ө омөль-ө вөлі біыс-сы сајын і сотөмыслөн паскалөмыс. Сотөмыс вермас лоны кујим пөлөс: өтi—кокныңык сотөм, кор кожаыс гөрдөдө, јайсө сотө; мөд—сотөм инөдыс куыд гаф-фасө; којмөд—куыс усө, ку увса јай слөјыс петө.

Став пөлөс сотөмјасыс јона висөдыгөс, а кор сотан ку вывсыд којмөд пайсө—кувны верман.

Сотчөм дырји отсөг сетигөн колө медвоз сотчыс мортыслыс паскөмсө пөртчыны. Пөртчөмыс-кө јона дојдалө мортсө, колө секи паскөмсө вурисөдыс рефөдны да сiзи мездыны сотөм местасө.

Кокныңыка сотчөм дырји сотөм местасө кiскалөны крахмалөн либө содаөн, а сы бөрын мавтөны вафелинөн либө выјөн, пунктөны марла, вата вөсныңык слөј і көрталөны бiнтөн.

Ку гаф-фавтөз сотчөм дырји пунктөны тащөм жө көртөд, кущөмөс і кокныңыка сотчөм дырји. Некущөм ногөн гаф-јассө пiскөдавны сені жө оз поф. Оз ков сiзжө иинөмөн кiскавны, колө сөмын мавтны вафели-

нөн і вылысас пуктан марласө кётөдны сотчөмыс бурдөдан маңөн (шөріпөв сорла-лөма ізвескаа ва шабді выжкөд), лібө марганцевөј каліј растворөн.

Јона сотөмјас дырјі колө һөжјөһкөн да лычыфка пуктыны бінтсө, өд јона зелөдөмыс вгөмсө-дојмөмсө содтө.

Сотөм інјас јодөн мавтны оз поң, — сјө һаңмөдө бурдөмсө да і дојмөмсө содтө.

Сотөма-кө кусө јона паскыда, көртөдсө пуктөм бөрын сотчөм мортсө колө мөдөдны болһичаө. Туј вылас сетыштавлыны јуны ефирно-валеріановөј настојка 15 каплаөн ва сорөн.

МЕДВОЗЗА ОТСӨГ ШОНДИ ДА ШОНЫД ПОМЫС САҘ ВОШТӨМЈАС ДЫРЈІ.

Шонді помыс саҘ воштөм (солнечный удар) вермас лоны мујас вылын һаң ідра-лігөн дырјі.

Шонді, жаргыс, торја һин кор јурыд абу вевтөма, вермасны лоны јурсаҘ бергөдчөм, восөдөм да саҘтөг усөм.

Шонді помыс саҘ воштөмыд торја һин өпаснөј машинајас вылын ужалысјаслы, өд ужалыс-муныс машинајас вывгыд усігөн верман јона дојмыны.

Медым віңны астө шонди помыс саџ воштөмыс, ужавны колө век ветџөм жүрөн.

Шонди помыс саџ вошөм дырји висмыс мортсө нуөдны колө ыркыд инө, пөртчөдны да кискавны ыркыд ваөн морөссө да жүрсө. Гетны жуны унжык ыркыд ва. Лолалөмыс дүгдөм дырји нуөдны іскусственнөј лолалөм.

Тажө висмөм опасностџ жывгыс колө нуөдны робочөјјас да колхозчыкјас пөвсас төдмөдана уж.

Машина вылын ужалыс рабочөј каҗаласкө, мыј сүлөн заводитчө жүрсаџ бергөдчөмыс да восөдны көсјө, колө сылы некымын минут кезлө ветлыны ыркыд инө, шөјтчышны і сөмын сы бөрын заводитчыны бөр уж бердас.

Жар, лөң поводџа дырји вермас лоны шоныд помыс саџ воштөм. Тажө лөө сјјөн, мыј јажыд шоныдыс оз вермы тырмымөн петны і јажыд вывті шоналө.

Шоныд помыс саџ воштөм дырји сјҗжө восөдө, жүрсаџыд бергөдчө, а сесса і вошө. Медвоҗа отсөгыс сещөмжө, кушчөм і шонди помыс саџ воштөмјас дырји.

Чард бiөн лыјөм дырји дојмыс мортсө ветџыны ыркыд муөн, кискавны жүрсө ыркыд ваөн, јажсө спиртөн ыртны да нуөдны іскусственнөј лолалөм.

МЕДВОҶЗА ОТСӢГ КОЛМӢМ ДЫРҶИ.

Трактор лӢсӢдигӢн, торҶа Ӣн тупкыса Ӣнын, а сӢҶӢ и трактор вылын уҶалигӢн, торҶа Ӣн тупкыса кабӢнкаын, колмӢдыс газ пом-сыс, кодӢ петӢ моторыс газ петан трубаӢд, верман отравӢтчыны, ҶурсаҶыд кутас бергӢд-чыны, восӢдны заводӢтас, а мукӢдысӢ ве-сӢг саҶыд вошӢ. Колмыс мортыс колтчас-кӢ таҶӢ тупкыса Ӣнас, кытчӢ паскалӢс колмӢдан газыс, оз-кӢ ло сетӢма сылы кадын колана отсӢг — вермас и кувны.

МедвоҶза отсӢгыс сыын, меҶым ӢдҶӢнҶык петкӢдны висмыс мортсӢ сӢстӢм сынӢд вылӢ, сетны Ӣсавны нашатырнӢӢ спирт, ҶурсӢ, мо-рӢссӢ да чужӢмсӢ кӢскавны кӢҶыд ваӢн. Сетны Ҷуны сук щӢҶ, ефӢрно-валерӢановӢӢ настӢҶка (15 капла ваӢн), 2—3 капла наша-тырнӢӢ спирт ваӢн.

Висмыгыс дугдас кӢ лолалӢмсыс, секӢ колӢ пырыс-пыр нуӢдны ӢскусственнӢӢ лолалӢм.

КолмӢм дырҶи, кыҶи и Ҷона доҶмӢмҶас да шондӢ да шоныд помыс саҶ воштӢмҶас дырҶи, саҶ вошӢмӢн висмыс мортыс кулӢмӢӢ моз вермас волыны, дугдыны лолалӢмсыс. ТащӢм случӢҶас дырҶис висмыгыслы ныр бердас вӢҶӢдны нашатырнӢӢ спирт, и лолалӢмыс бӢр заводӢтчас.

Öткымыныс тащөм мерајасыд оз сузда-
наос овлыны. Секи колө нуөдны іскусствен-
нөј лолалөм.

ІСКУССТВЕННӨЈ ЛОЛАЛӨМ.

Іскусственнөј лолалөм нуөдан мед кокныд
способыс тащөм: вісмыссө водтөдөны му
вылас (вољөс лібө шебрас вылө) мулаңыс

6 Серпас.

кынөмнас, кіјассө ңужөдөны воқө, јурсө
бергөдөны бок вылас. Отсөг сетыгыс сувтө
пізөс вылас сіңі, медым сіјө пізөсјас костас
лоіны вісмыслөн кокјасыс. Сесса ңужөдө
сіјө воқлаңө кіјассө да вісмыгыслыс топөдө
воқ ордлыса медбөрја лыјассө кыкнанла дор-
саңыс. Секи ордлыјасыс топалөны і сынөдыс
тыгыс петө ортсыас. Таңі лоө нуөдөма
іскусственнөја бөрөлолыштөм (выдох). Сесса,

ордлы бердэыс китö босттöг, личкөмсыс колö дугдыны, личöдны (6-öd серпас). Сөкi ордлыжасыс паскалöны, сынöдыс пырö тыас, лöö искусствөннöжа воҗö лолыштöм (вдох). Таҗi аслад лолалöм серҗi колö нуöдны 16—20 пöv минутаc.

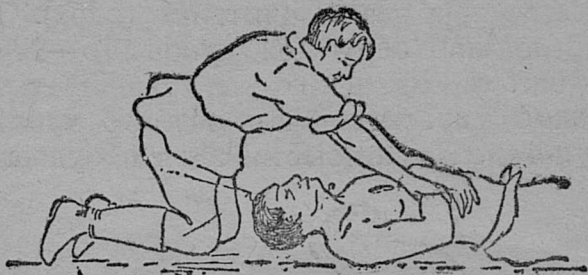
Унаыс искусствөннöжа лолалöмсö нуöдöны мöд ногөн. Паскөмсыс вöчöны пöдушка да

7 Серпас.

пуктöны сiҗöс вiсмыс морт мышку улас. Сөсса отсöг сетыгыс пiҗöс вылас сувтö вiсмыс жүр воҗас, бостö сылыс кiҗассö гырҗагыс улытiҗык i „өтiк-кык“ щот серҗi термастöг лептö кiҗассö да вайöдö ас дорас. Кык секунд мысҗi „куҗим—нөл“ щот серҗi лептö кiҗассö да вайöдö бөр вiсмыс морöс бердас да личкө сетчö кык секунд кeжлö (7-öd да 8-öd серпас).

Таҕи (вескөдлыны да кусынтавны гыр-
дасө) нөжжөнкөн, отырыша колө нуөдны
16—20 пөв быд минутө.

8 Герпас.

Искусственнөҗа лолалөмсө колө нуөдны
дыр,—кытчөҗ висмыгыс оз понды ачыс ло-
лавны. Мукөдыгсө искусственнөҗа лолалөмсө
лолывлө нуөдны помса кымынкө час чөж.

МЕДВОЗЗА ОТСӨГ РӨҒИМЕЧ ВИСӨМЫГ УСИГ- ЖАС ДЫРҒИ.

Усалан висөмөн висыс жөзөс машинажасөн
ужавны оз поҗ лезны, өд уеигјас дырҒыс
најө вермасны јона дојмыны.

Припадокыс заводитчө өдјө: висыгыс уеө
му вылас да заводитчө кј-кокнас, јурнас зев
јона нөјтчыны; пиҒјасыс топөдөма, вомгыс
быг заводитчө петны.

Медвоzza отсöгыс сын, медым усыс да нöйтчыс мортсö вiңны доймöмыс: Сы вöсна кiјассö да јурсö һеуна колö кутыштны. Һе-кымын минут мыгтi припадокыс прöјдiтö, вiсыс мортыс палалö.

МЕДВОЗЗА ОТСÖГ САҖБЫРÖМЈАС (ОБМОРОК-ЈАС) ДЫРЈИ.

Медвоz заводiтчö јурсаҗыд бергöдчыны, восöдö, сесса i вошö јурсаҗыд.

Тащöм случаяјас дырјыс вiсмыс мортсö колö пырыстөм пыр пуктыны повозкаö лiбö iңас вылö, јурсö туша сертiыс леҗыштны увлаң, сетны iсавны нашатырнöј спирт; вiс-мысыс саҗа-кö, сетны жуыштны һеуна ва. Паскөмсö колö лiчöдны, воротникјас раңны, чужöмас да морöсас пызјыштавны ваөн. Колö сетны јуны 10—15 капла ефирно-вале-риановöј настојка.

МЕДВОЗЗА ОТСÖГ ДРУГ ВИСМÖМЈАС ДЫРЈИ.

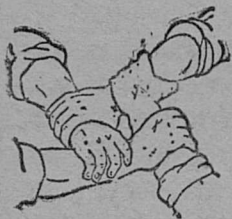
Друг вiсмöмјасыд медсасö заводiтчöны зев јона јур вiсмöмөн, жар кыпалöмөн, восöдöмөн, кынöм пыщкöс гөгөр јона орјöд-лөмөн.

Тащöм друг вiсмöмјас дырјыс вiсмыссö

колö топыда шебравны, сетны пыщкöсас 15 капла ефирно-валеріанöвöј настойка, рушку пыщкöс орјöдлігөн 15—20 иноземцевöј капла да мөдöдны матысса болычаö.

ВИСМЫГЈАСÖС НОВЛÖДЛÖМ.

Кокныда висмыг мортöс позас нуöдны медвоzza отсöг сетан пунктö либö санпостö кык морт костын: висмыгыс сувтö кык морт костас да кутö, шыгыртö најöс пельпомјасöдныс; колмöдысјасыс кутöны сјöс снінаöдыс і тащöм ногөн нуöдöны.

9 Серпас.

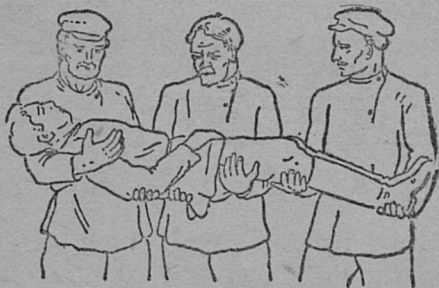
Висмыгјасöс новлöдлöм мogyс новлöдлысјасыс асланыс кыс вöчöны томан. Кык новлöдлысыс кутöны мöдa-мöдныслыс кјаснысö кресталöмөн (9-öд серпас), вöчöны пуклöс висысылы. Висысыс сетчö пуксö, кутчисö кјаснас новлöдлысјас пельпоманыс (10-öд серпас), Таqі і нуöны. Тајö шусö кыкпöвста томанөн.

Прöстöј томан вöчсö таqі: крестассö кујим кі, а мöд кыс öтк новлöдлысыслөн пунктöма пельпом вылас мöд новлöдлысыслөн. Тајö кі вылас, улöс сніна вылö моз, висмыг мортыс öшöдчö.

10 Герпас.

Кујлөмөн вiсмыс мортсө нуоны тақи: кујим
морт сувтөны ортчөн вiсыс öтар бокас да
лөсөдөны кiјаснысö: öтiк морт-гола улас,

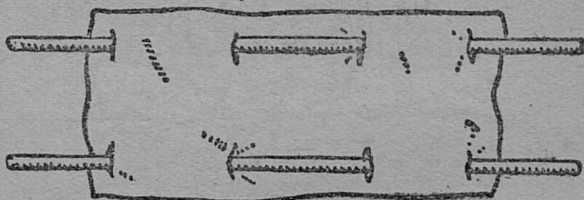
11 Герпас.

мөд-епiна улас, којмөд-кок улас. Тащөм но-
гөн ставныс вiсмыс мортсө öтырыщjө леп-

тöны і нөжжөнїк нуөдöны санїтарнөј повоз-
каө лїбө нөсилка дорө (11-өд серпас).

Нөсилка улө позө пуктыны мешөк, дөрөм,
шыңел, пїнжак (12 өд серпас).

Болнїчаыс лїбө амбулаторїяыс абу-кө
ылын му вывсаңыс, секї буржык лоө вїсыс
мортсө нуөдны кїјас вылын, өд телеганас

12 Серпас.

тресїтöмыс, торја нїн лок тујјас дырјї, сө-
мын јонжыка вїсмөдас. Кор болнїчаыс ылын
мујас вывсаңыс, секї лоө вөлөн нуны вїсыс-
тö; өд кїјас вылад нуөмыд зев уна кад бос-
тас да і јöзыд вел уна ковмас. Нөсилкајас
вылын колө нуөдны нөжжөнїк, тресїттөг, ка-
чајттөг. Нөсилкаөн нуысјаслы колө вославны
оз öтпырјөн, а сорти-костї — тајөн тресїтöмыс
оз ло.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКӨЈ ВІЗМУ УЖАЛӨМЛӨН ВЕР- МӨМЈАСЫС ДА СІКТСА УЖАЛЫГ ЈӨЗЛЫГ ҶОНВИҶАЛУНСӨ ВІҶӨМ.

„Индустријалөн өдјө кыпалөм, өтар бокса-
һыс, да кулачествоос кызі классөс бырөдан
політика успешнөја нуөдөм — мөдарсаһыс,
сетисны верманлун сетны вІзму овмөсө ма-
шинајас да вІзму ужалан выль машинајас,
өтүвтны ашшөра олыг посні крестанскөј ов-
мөсјассө гырыг өтүвја овмөсјасө да котырт-
ны һаһ вөдјитан да скөт вІзан уна сөветскөј
өвмөс“¹⁾

Первојја пјатілетка војасө мІжан странаһын
панөма-котыртөма 200 сурсыг унжык кол-
хоз, 5 сурс совхоз да 2446 машинно-трак-
торнөј станціја. Сөвет сојузса көза площад-
пыг 80% гөгөр лоө колхозјас да совхозјас
кыһ.

Бөрја 4 вонас вІзму овмөсө лоі сетөма
120 сурс дорыг унжык выль трактор да
1 600 мІлльон шайт дон вІзму ужалан маши-

1) ЦК да ЦКК январ төһыса өтүвја пленум резолюціаһыс.

најас. Ви́му овмөсын öни 1928 во серти ма-
шина лыдыс кык мындаыс унжык.

Крестьянскöй поснi овмөса странаыс совет
союз пöри медажыд ви́му овмөса странаö
мираc.

Ви́му овмөсöс öтувтöмыс да совхозјаслөн
кыпалөм-паскалөмыс вужвыјöныс бурмөдöны
ужалан условіјöјассö да олөмсö колхозник-
јаслыс, совхозса да МТС-са рабочöјјаслыс.

Ставыс тајö воэö вылө јонмөдö колхозја-
сöс кöтыртчөм да овмөс боксаыс, кыпöдö
урожајсö колхозса да совхозса мујаслыс.
Совхозјас да колхозјас стрöитöмыс советскöј
здравоохранењö воэö сувтöдис выл могјас.

Зонви́залун кутыс органјаслы, совхозса да
МТС-са рабочöјјас да колхозникјас отсөгөн,
колö нуөдны зонви́залун кутөм куза сещөм
меропријатөјас, кодјас совхозса да МТС-са
рабочöјјас да колхозникјас пөвсыс висөм да
травматизм лоөмсö предупредитисны.

Совхозјасын, МТС-јасын да колхозјасын
медіцинскöј отсөгсö бура пунктöмыс, му
вылын ужалигөн дојмысјаслы медвоэза от-
сөгсö öдјö сетöмыс регыджыка бурдөдöны
висөмсö, чинтöны вермытөм вöсна ужавтөм
лунјассö да совхозса, МТС-са рабочöјјас да
колхозникјас ужлыс производителностсö сод-
тöны. Медвоэза отсөг сетан пунктјас да сан-

постјас совхозјасын да колхозјасын лооны
рабочөјјаслыг да колхозчыкјаслыг зонвиза-
лунсө виған өтик выль формаөн. Медвоzza
отсөг сетөмыс рабочөјјас да колхозчыкјас
пөвстыг висөмјассө чинтөм куза тышкасө-
мын быт колө лоны өтик зев колана могөн.

Көза да һаһ идралаң кампаһнө кежлө лө-
сөдчөм һуөдөмас колө кыскыны совхозса,
МТС-са да колхозса общественностөс, крас-
нөј крест да краснөј полумесац общество-
лыг организацијасө да районувса медработ-
чыкјасөс. Му вылын ужалысјаслы медицинакөј
отсөг сетөм куза вопросјас вылас совхозјас,
МТС-јас, колхозјас да рікјас долженөс визөд-
лыны јона, сујны таяөс асланыс планө. Ме-
дицинакөј отсөг сетөм куза планјассө колө
видлавны совхозса, МТС-са рабочөјјас да
колхозчыкјас собраһнө вылын.

Торја районјас медучреждєһнөјас, совхоз-
јас, МТС-јас, колхозјас да торја ужалысјас
костын колө паскөдны ударчычество, социа-
листическөј ордысөм мувылын ужалысјасөс
медицинакөј отсөгөн буржыка обслуживајтөм
куза.

Совхозса, колхозса да сөветскөј став об-
щественностыслөн зонвизалун кутыс орган-
јаскөд өтувја ужалөмыс обеспечитас мувылын
ужалысјаслы медицинакөј отсөг сетөм бура

котыртөм да отсалас кызі візму овмөсса
производственнөй планјас бура тыртөмын,
сізжө і мјан совхозса да колхозса мујјас
вымын ужалыгјаслыг донвізалунсө відөмын.

№ 4598

Редактор И. Д. Попвасев

Техред. А. Троицкая.

Сдано в набор 15/IV 1933 г. Подписана к печати 23/VIII 33 г.
Медгиз. 121, МД-6. 1 $\frac{1}{2}$ печ. листа. Формат бумаги 62×94 $\frac{1}{32}$.
Уполн. Главлита № В-52865. Заказ 449. Тираж 3000+200 экз.

17-я фабрика нац. книги ОГИЗа РСФСР, треста
„Полиграфкнига“ Москва, Шлюзовая наб., 10.

—
я.
Г.
2.
З.
—

доныс
Цена 15 ур.
коп.

31089

Коми-3

1-282

В. САБИНИН
ПЕРВАЯ ПОМОЩЬ
НА
ПОЛЕВЫХ РАБОТАХ

Перевод Э. А. Старцева

На коми-зырянском яз.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ
МЕДИЦИНСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
Москва—1933—Ленинград